

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Preceptoriu[m] Domini Gotscalci Hollen de ordine Heremitarum sancti Augustini

Hollen, Godescalcus

Nurmberge, 1521

VD16 H 4471

De adoratio[n]e s[an]cto[rum] i[n] celis q[ui] dulia dicit[ur.]

urn:nbn:de:hbz:466:1-30748

A sit: ex quo forte posset dici sanctus. Altoquin iste color esset in omni sacro eucharistie. Deberet ergo omnes principes christiani et prelati ad hoc laborare si alicubi talis color sanguineus adoraret et imploraret tantum deus: quod de medio tolleret licet fecit rex ezechias qui confregit serpentem enei: cui populus iudaicus honores soli deo debitos exhibebat. iij. Regum. xvij. ca. Quae tamen deus precepit erigi. Idem obligantur episcopi in eorum diocelibus. Et hoc est quod dominus predixit. Deute. xij. Si surrexerit in medio tui propheta etc. Nota ibidem. Et Deut. vi. Dominum deum tuum adorabis: et illi soli seruiens: nec propter scandalum phariseorum aut pusilloz huius veritas dimittenda. Matth. xv. Dimittite eos quia ipsi ceci sunt et duces cecorum. Ubi Beda et est regula iuris. Utilius scandalum nasci permittit quam veritas deserat maxime a speculatore. Ezechiel. xxxij. Si speculator viderit gladium venientem et non sonuerit buccina et populus se non custodierit venientis gladius et tulerit de his animam. Ille quidem de iniquitate sua captus est: sanguinem autem eius de manu speculatoris requirit. Sed posito quod sacerdos per negligentiam aut ignorantiam vel impotentiam non confeceret: sicut allegat extra de presb. non bapti. ca. veniens. De quodam qui non fuit baptisatus: et tamen celebravit: et per presbiterum non consecravit: quod baptisatus est ianua omnium sacrorum. Item si quis adorasset Jacobum minore: credens cum fuisse christum quia fuit sibi similis. Utriusque tales adorantes peccent vel non? Respondet magister Johannes cleincock: quod in isto casu non adorassent iacobum nec hostiam non consecratam sed christum quem credebant esse istum: nec isti errant circa obiectum fidei: sed circa exteriora. Item si diabolus transfiguraret se in speciem christi: et alicui simplici adhereret: et talis esset adoraret? Respondet decretum. xxxix. q. i. ca. i. quod talis error non est periculosus. Item eadem adoratione debet adorari. scilicet latrice sanguis christi in calice et non calix: si quidam adorant calicem tantum sepulchrum: quod non fieri debet propter idolatriam sed tali adoratione non debet adorari sanguis qui miraculose appetit hostiam consecratam aliquam. Quia est pura creatura: et non sanguis christi:

quia miraculose procreatur propter perfidiam quorundam hominum euacuandam. Sexto est muneribus adimplenda: exemplo trium regum dicentium. Venimus cum muneribus adorare eum. Matth. ij. Nam in antiqua lege offerbant deo quatuor. Primo ut recognosceret offerens: quod omnia que habebat a deo: habebat tantum a primo principio: similiter et ea ordinabat in deum tantum in ultimum finem in honorem dei sua offerendo. Unde David dicebat. j. Paral. xxix. Tua sunt omnia que de manu tua accepimus dedimus tibi: vnde in oblatione sacrificiorum recte facta protestabatur homo quod deus esset primum principium creatiois rex et ultimum finis ad que omnia sunt referenda. Secundo ne diis sacrificaret (Iobus Exod. xxj. dicitur sacrificas diis eradicabit) sed deo soli Nam idolatre diis suis solebant sacrificare de bonis suis: immo aliqui pueros suos interficiebant in honore deorum suorum. utz Levit. xvij. Qui dederit idolo moloch de semine suo morietur. Nota ibidem Alico. de lyra. Solebat etiam in eorum presentia chorizare bibere et comedere. ut patet Ez. xxij. i. Cor. x. Scriptum est: sedit populus manducare et bibere: et surrexerunt ludere. Tertio ut interiorum deuotionem signis exterioribus representarent. Offerens ergo denarium ad missam hoc debet primo fieri in signum interioris deuotionis: quia offerens ad missam signum est quod habet deuotionem ad missam. Iobus dicit propheta. Si voluisset sacrificium dedissem utique holocaustis non delectaberis: sequitur. Sacrificium deo spiritus contribulatus cor contritum et humiliatum deus non despicias. Secundo fit propter sacri venerationem. Nam debemus venerari et adorare deum cum omnibus bonis nostris. Tertio in signum ministerii sustentationis: quia qui altari fuit: de altari viuunt. Quarto in signum missae participationis: quod quis omnes existens in charitate: sunt participes missae: fiunt tamen singulariter participes missae qui audiunt missam: ergo dicit singulariter: qui vult offerre hostiam pro omnibus circumstantibus. Et magis sunt participes qui offerunt ad missam: quia dicit: vel qui tibi offerunt. Quarto offerbant: ut nimirum offertorium significarent. utz in abel et cayn: quod abel obtulit agnum quod significabat offertorium. De adoratione sanctorum in celis que dulcia dicit.

Preceptum primum

Quarto adorant sancti in celo: nō la-
trīe: s; dūlie. Et est dūlia seruitus q̄
debet alicui nō ppter se: sed ppter
aliū: sic adoram⁹ sc̄tōs nō ppter ipsos: sed
ppter deum: q̄a de⁹ in ipsis venerat. Sed
p̄ dūlia debet creatur⁹ excellētissimis vt
beate ygini in x̄tū est mī dei. ¶ Notandū
q̄ sanctos honoram⁹ ppter septem. Primo
ppter honores diuine maiestatis: cū sc̄tis
honore impēdimus deū in sanctis honora-
mus: et ip̄m mirabile in eis p̄dicam⁹: q̄ qui
sanctis honore tribuit: illū sp̄aliter hono-
rat q̄ eos sc̄tificat. iō dicit ps̄. Laudate do-
minū in sc̄tis ei⁹. ¶ Sc̄do ppter auxiliū
nre infirmitatis: q̄a p nos salutē h̄re non
possum⁹: ideo sc̄tōz intercessionib⁹ indige-
mus: iō dī Job. iiii. Ad aliquem sc̄tōz con-
uertere: et voca si est q̄ r̄ideat tibi. Iō cla-
mat eccl̄ia. Sc̄tē Petre: ora p nobis. Non
em̄ adoramus sc̄tōs tanq̄ p̄ncipales largi-
tores: sed intercessores: ideo nō dicim⁹ sc̄tē
petre da nobis h̄ vel illud: s; ora p nobis.
Ideo dī de cele. mis. c. cum marthe. q̄ sc̄ti
nostri oronibus non indigent: cum om̄ia
eis ad vota succedūt: sed nos oronib⁹ eo-
rum indigemus. Legit̄ in libro de spū Sui-
donis: q̄ adiuratus dicebat fratribus reli-
giosis. Ite et emēdate vos: nisi essent ora-
tiones sanctorū qui in celo sunt: totus mun-
dus periret. Item si in vita presenti oraue-
runt p peccatorib⁹: quāto magis nūc in vi-
ta beata. Cui⁹ exemplū patuit in moyse:
qui orauit p populo q̄ fecerunt vitulū: vt
patz Exo. xxxij. Dixit ei dñs. Dimitte me
vt irascat̄ furor meus contra eos: vt dele-
am eos. Orauit moyses. Dimitte populo
hanc noxam: aut dele me de libro in quo
me sc̄psisti. Ite Jacobi vl. Helias erat hō
similis nobis: orauit vt non plueret super
terram: et non pluit annis tribus et mensi-
bus sex: et rursus orauit. Et celum dedit
pluuiā: et terra dedit fructū suū: ergo nūc
etiam possunt orare p nobis: imo nisi ora-
rent: tot⁹ mundus veriret ppter pctā que
nūc sūt. Osee. iiii. Non est veritas: non est
misc̄tia: nō est sc̄ia dei in terra: sed maledi-
ctum: furtū: homicidiū: adulteriū et rapi-
na: sanguis sanguinē tetigit et c. ¶ Tertio
venerant ppter exēplū nostre securitatis.

Si em̄ hoies mortales siles nobis potue-
runt: ita p sua merita sublimari: constat q̄
nos s̄str poterim⁹: cū man⁹ dñi abbreviata
nō sit. iō dī Bern. in ser. de vigilia sc̄ti Pe-
tri dicens: q̄ in vigilijs et festiuitatib⁹ sc̄tō-
rū tria cōsiderare debem⁹. s. bti auxiliū: q̄
si potēs erat in terra: potētior erit in celis
ante faciē dei: si dū adhuc viueret misert⁹
est pctōrib⁹ et orauit p eis: multo amplius
mō orabit: q̄ b̄tā patria ei⁹ charitatē non
minuit: s; augmētat. Sc̄do ppter ei⁹ exem-
plū: vt q̄lta vestigia dereliquit: pari rōne
nos ambulem⁹. Tertio ppter nr̄am confu-
sionē et opprobriū. Quia hō ille siles nobis
fuit passibilis ex eodez luto format⁹: ex q̄ et
nos: quid ḡ qd nō solū difficile est: sed im-
possibile credim⁹: vt faciam⁹ opa que fecit
et sequamur vestigia ei⁹. Sic ḡ in festiuita-
tibus sc̄tōz gaudere debem⁹ et cōfundi: q̄
eos imitari nō possum⁹ et gaudere: q̄a pa-
tronū p̄missim⁹. hec Bern. ¶ Quarto pro-
pter debitū mutue vicissitudis. Sancti em̄
in celo de nobis festū faciūt: q̄ dī Lu. xv.
Gaudiuz est angelis dei super vno pctōre
pniam agēte. Sic etiā anie b̄tōz gaudent
de nr̄a cōuersatiōe. Igit̄ nos debem⁹ hic
in terris pagere festa de ipsis. ¶ Quinto
ppter exēplū nre imitationis: q̄ nobis de-
derūt viā ad virtutes. vñ Hiego. in plogo
morat̄. Ad ostendēdā innocētā venit abel
Ad docēdum mūdiciā venit enoch. Ad in-
sinuandā longanimitatē spei et opis venit
noe. Ad manifestādum obediētā venit a-
braā. Ad demōstrādū vite cōiugalis casti-
monā venit isaac. Ad insinuandū laboris
tolerātā venit iacob. Ad rep̄tandū man-
suetudinē venit moyses. Ad ostēdendū
patiētā inter flagella venit iob et c. ¶ Sex-
to ppter eoz dignitatē: q̄ sunt amici dei.
Vñ Joā. Iā non dico vos seruos: sed amī-
cos: q̄ sunt filij dei Joan. j. Dedit eis po-
testatē filios dei fieri. Sūt etiam cohere-
des. Ap̄ls. Si filij et heredes. ¶ Septimo
q̄ corpa eoz fuerūt tēpla spū sancti: et sūt
alabastra spūalis vnguenti. Si em̄ ex rupe et
firma petra aqua i heremo emanuit: et ex
maxilla azim̄ sampsoni sitiēti potum pre-
buit: nō est mirū si de ossibus sc̄tōz fluit li-
quor. Ite eoz corpa fuerunt organa spū

E sancti. vñ Aug. de ciuitate dei. c. Non sunt contēnenda : sed plurimū venerāda sctōz corpa : q̄bus dū adhuc viuerēt spūssanc⁹ quasi quibusdā organīs ad omē op⁹ bonuz vsus est. vñ ap̄tus. An experimentū q̄ritis ei⁹ qui in me loquit̄ ch̄ris? De sctō stephano dī. Non poterāt resistere sapie z spiritui q̄ loq̄bat. vñ Ambro. in examerō. Hoc est p̄ciosissimū q̄ hō diuine vocis fit organū. ¶ Dubitat an aliq̄s posset legere missam de aliq̄ sancto nō canonizato: p̄ ecclesiā q̄tūcunq̄ notoriū sit eū claruisse miraculis: Et vtrū imago sancti alicuius an canonizationē posset publice depingi? Rñdet maḡ Heinric⁹ de v̄maria super illud ca. Cū marthe de cele. mis. dicit̄. Q̄ idēz iudiciū videt̄ de talibus q̄ de scripturis apocriphis. De quibus scripturis apocriphis dicit̄ Hugo. xv. di. c. Sancta romana. Q̄ scriptura apocripha: que ideo sic nominat̄: q̄ auctor ei⁹ ignorat̄: legi potest in occulto z nō in manifesto. Ita forte videtur dicendum de isto sctō q̄ aliquis ipsum posset honorare in priuato: q̄ cum sacerdos in missa gerit p̄sonam totius ecclesie. Ideo non debz de tali sancto nō canonizato missam legere q̄tūcunq̄ stat̄ ip̄m miraculis claruisse. De pictura tñ secus videri sentiendum: q̄ non videt̄ hoc statuto aliq̄ prohibitū: p̄sertim cū in altari bruta animalia q̄n q̄ figuratiue depingunt̄: q̄ deuotionē simpliciū poterūt augmētare. Sed contra dictum Hugonis videt̄ esse q̄ etiam apocripha aperte legunt̄ in missa: sic plures ep̄stole legunt̄ de libro sapiētie: q̄ tamē fm̄ Hieronymū inter apocripha cōputant̄. Ad q̄d respondet ibidē Hugo: q̄ hoc fit ex institutione ecclesie: que sic officiū ordinauit: q̄ bene facere potuit: cū etiā p̄ seipsam dictare talia potuit: sicut dictauit collectas prefationes z huiusmodi. ¶ Queritur vtrū suspendere reliquias sanctorū ad collum sit peccatū: sicut cōmuniter nobiles nūc faciunt: Respōdet sctūs Thomas secunda secunde. q. xcvi. arti. iij. Si portant̄ ex fiducia sanctorū dei: quozū sunt reliquie: non erit illicitum: vt meritis illius sancti preseruetur a peccatis. vt recitat frater Jordanus in vitaspatr̄ ū. de quodaz canonico

Haluerstadesi. q̄ habuit quasdam reliquias alicuius sancti: qui volens facere actū luxurie cū quadam muliere: recordatus q̄ reliquias apud se habebat: volēs prius reliquias p̄pter reuerentiā deponere. Interim fortiter ante ianuā q̄dā pulsauit: quem compulsus fuit intromittere: z sic ab illo actu malo fuit impeditus ex merito illius sancti cuius fuerūt reliquie: quem postea ī maiori habuit veneratiōe. Sctō vt ex meritis illius sancti preseruet̄ a periculo corporis. Cuius exemplū recitat maḡ in libro apum. Q̄ in partibus hollandie reliquie sctē Katharine virginis: in hospitali quodā celebre p̄tinebant̄: has nūci ad diuersas ecclesias deferrebāt. Et accidit vna dierū q̄ in via positi fluxū maris insolitū obuiam sibi venire viderent: turbati sunt vsq̄ ad mortē. Tūc vn⁹ cōfidentia plenus fecit circulū cum capsā: vbi intra erāt reliquie in harenā: z flexis genibus in orōne intra circulū adiutorū beate Katharine inuocabat. Mira res veniēs fluxus circulū circuit z eleuauit se mare z spumās intumuit: ita vt paulo desup ascenderet: ad cubitos quatuor. In circulo aut̄ factō nec vna aque gutta defluxit. Viri aut̄ qui intra fuerunt nouē erant: quoz vnum vidimus. Tertio potest hoc fieri vt ab inimicis defendant̄. Si aut̄ portant̄ propter vanam gloriā aut supbiā: aut p̄pter aliquam aliā supstitutionē. est oīno illicitū. Sed quid de illis q̄ v̄dunt reliquias sanctorū. Rñdetur q̄ peccant mortaliter. vt patz extra de re. z ve. sctōz. ca. Cum ex eo. vt dī. Cum ex eo q̄ sctōz reliquias exponūt venales et eas passim oñdūt: ch̄riane religioni detrahitum sit sepi⁹: z ne in posterū detrahatur presenti decreto statuimus: vt antique reliquie oīno extra capsam nullatenus ostēdant̄ nec exponant̄ venales. Inuētās aut̄ de nouo nemo publice venerari p̄sumat: nisi prius auctoritate romani p̄tificis fuerint approbate. P̄elati vero nō p̄mittant eos q̄ ad eoz ecclesias cā veneratiōis accedūt: varijs figmētis aut falsis documentis decipi: sicut in plurib⁹ locis occasione q̄stus fieri cōsueuit. Ubi dicit̄ glo. Cā hui⁹ p̄hibitiōis ē multiplex. Primo p̄pter dece

Preceptum primum

Eptlonē: q; aliqñ onidunt reliquie false pro
veris occasione q̄stus: imo vere reliq̄e non
debent ostēdi ppter q̄stū: sicut cōter nunc
fit: imo q̄ spūalia vēdit vel eis annexa: ca
pitale crimē cū symonia cōmittit. j. q. j. qui
studet. Cōtra quos Bern. in apologetico
suo dicit. Hoc totū facit auaritia q̄d ē ido
lorū seruitus: et nō req̄rim⁹ fructū: sed da
tū. Sed q̄ris: quo mō in quā mō tali q̄dā
arte spargit es vt multiplicet: expēdit vt
augeat: et effusio copiā parit. Ip̄o quippe
visu sumptuosaz et mirādaz vanitatū ac
cendunt hoīes magis ad offendendum q̄
ad orandū. Sic opes opibus hauriunt: sic
pecunia pecuniā trahit: q; nescio q̄ pacto
vbi ampli⁹ copia diuitiaz cernit: vbi liben
tius offerit. Auro tectis reliquijs signant
oculi et aperiunt loculi: ostēdit forma pul
cherrima sc̄i vel sc̄te esse alicui⁹: et id cre
dit sanctior q̄ coloratio. Currunt ad oscu
landū: iuitant ad donandū: et magis mira
tur pulchra q̄ venerant sacra. Ponunt de
niq; in eccl̄ia gēmate non corone: sed rote
circūsepte lampadib⁹ non min⁹ fulgentes
in certis lampadib⁹. hec Bern. Sc̄do non
debēt ostēdi extra capsam ppter vilipen
sionē. Tertio nō debēt ostēdi extra capsam
ad vēdendū vel emendū: q; esset symonia
sicut multi nequā infideles vēdūt quāsdā
ptes ligni de ebēno: q̄d est lignū incombū
stibile sub specie ligni crucis. Eben⁹ ē arbor
q̄ secta durefcit in lapidē: et nō pōt in igne
cōsumi. Unde psus. Ebenus est spēs ligni
quā si dabis igni. Non ignis lignū cremat
est mirabile signū. Itē reliquie nō debent
furari: q̄tenus i loco honestiori reponant
q; sacrilegiū est q̄tiēs aufertur sacru de sa
cro. vtz. xvij. q. iij. c. Quisq; Sed hoc de
bet fieri aucte romani p̄tificis. i. pape: vt
p̄tz de p̄secra. dist. j. c. Corpora. vbi dī. Cor
pora sanctorū de loco ad locū nemo trans
ferre p̄sumat sine aucte principis. i. pape.
Tertio querit de vestib⁹ sanctorū: an sint
venerande. Responde q; vestimenta san
ctorum dupliciter possunt considerari. Pri
mo inquantū est quoddā lineū p̄num: sic
nulla debet veneratio. Sc̄do inquantū fuit
vestimentū illius sancti: sic per tactū et in
ductionē est sanctificatū: vt sunt vestimen

ta beate p̄ginis aquisgrant: et tunica dñi
sic debet venerari dūlie: non latric: corpale:
in quo omni die corpus ch̄i cōficat: q̄d
est sanctius: q̄ tunica ch̄i: quia tunica suā
sanctificauit in corpe mortali: corpale ho
cū corpe imortali et gloriificato: sic etiā de
benē venerari vestimenta alioz sc̄toz mar
tyrū virginū et cōfessorū. Itē dicit Aug. lib.
j. de ciui. dei. ca. viij. si p̄ma vestis aut anu
lus aut si quid hmōi tanto carius est poste
ris: quāto erga parētes est maior effect⁹:
nullo mō spernēda sunt corpora q̄ vtq; sa
miliarius atq; coniuictius q̄ quelibet indu
menta gestamus.

De adoratione imaginū sanctorū.

Quinto adoratur imagines sc̄toz: et
hoc dūlie. Ideo dicit archidiacon⁹
de conse. dist. iij. super caplo. vne
rabiles. Q̄ due sunt spēs veneratiōis: sc̄z
latric et dūlia. p̄. Dūlia fit seruo: debet la
tricia ch̄o. Et subdit. Adoram⁹ ch̄m diligē
do ip̄m sup oīa ei reuerentiā exhibendo.
Sed adoram⁹ inqt crucem et imagines re
uerentiā eis exhibēdo nō eis credēdo vel
super oīa diligēdo: vel sacrificia offeren
do hoc esset idolatriaz exercere. Hec ille.
Glosa etiā decreti. vbi supra. ca. venerabi
les. q; i latric exigit charitas dilectiōis: et
multitudo sacrificioz et veneratio. In dū
lia vero vnū exigit solū q̄d est veneratio q̄
possumus quālibet rem sacram adorare. i.
ei reuerentiā exhibere. hec glo. Et q; patz
q; cultus latric includit dilectionē dei pro
pter se: fidem: spem et p̄strationē: non solū
corporū: sed etiā mētis. Dūlia ho includit
dilectionē seu venerationē propter aliud.
Nā quicqd veneramur dūlie: veneramur
propter aliud. In veteri testamento sancti
patres adorauerūt angelos nō ppter se sc̄z
ppter deū cuius fuerūt nūcij. Reges etiā
et principes adoram⁹ dūlia p̄ genuflectio
nē membroz. Loram papa se reges et prin
cipes p̄sternūt: et eius pedes osculant: nō
ppter se sed ppter ch̄m: cui⁹ ip̄e vicarius
est in terris: sic adoram⁹ imagines sc̄toz.
Circā q̄d notādum q; imago dī q̄si imi
tago fm Isidorū. et fit ppter quatuor. Primo
vt ignorete rei noticiā amplectamur. Se
cundo vt ad faciendam silem rem informe